

Eötvös Loránd Tudományegyetem
Informatikai Kar

Eseményvezérelt alkalmazások fejlesztése I

12. előadás

Összetett szoftver architektúrák

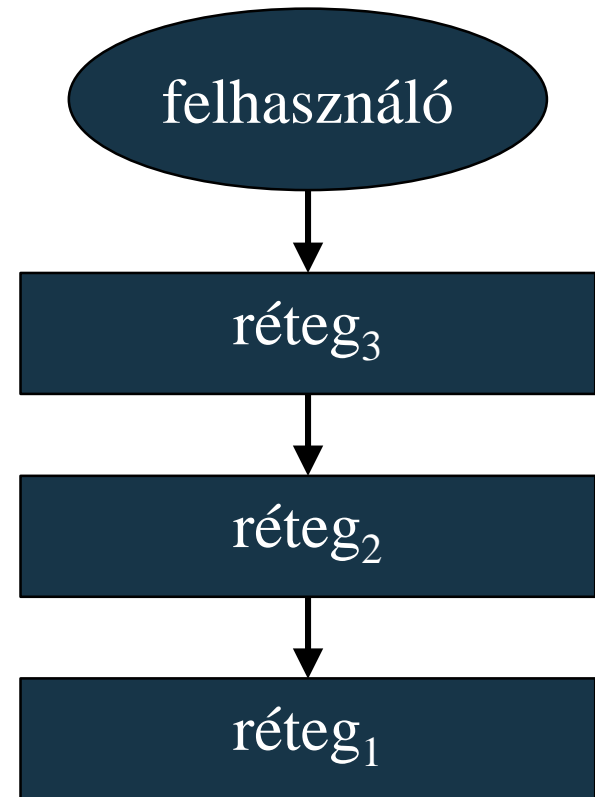
Giachetta Roberto

A jegyzet az ELTE Informatikai Karának
2014. évi Jegyzetpályázatának támogatásával készült

Összetett szoftver architektúrák

Szoftverek architektúrája

- Az alkalmazások felépítését logikai egységekre, *rétegekre* (*layer*) bonthatjuk
 - a réteg az alkalmazás egy tevékenységi szintjének felel meg
 - a rétegek egymásra épülnek, egy réteg csak az alatta levő réteget használhatja, a felette, illetve több szinten alatta lévőkről nincs információja
 - a felhasználó a legfelső réteggel kommunikál

Összetett szoftver architektúrák

Egyszerű szoftver architektúrák

- A legegyszerűbb felépítést az *egyrétegű architektúra* adja, amelyben nincsenek szétválasztva a funkciók
- A legegyszerűbb felbontás a felhasználói felület leválasztása a háttérbeli tevékenységekről, ezt nevezzük *modell/nézet* (*MV*, *model-view*) architektúrának
 - a *modell* tartalmazza a program tényleges funkcionálisát (állapotkezelés, adatkezelés), a *nézet* tartalmazza a felhasználói felület megvalósítását (megjelenés, eseménykezelés)
 - a nézet a modellel metódushívások, a modell a nézettel események keretében kommunikál

- Az adatkezelésnek egy fontos része az adatok tárolása egy *perzisztens* (hosszú távú) adattárban
 - az adattár lehet fájlrendszer, adatbázis, hálózati szolgáltatás, stb.
 - az adattárolás formátuma lehet egyedi (bináris, vagy szöveges), vagy valamilyen struktúrát követő (XML, JSON, ...) annak függvényében, hogy az adatokat meg szeretnénk-e osztani már szoftverekkel
 - a kétrétegű architektúrában a perzisztens adattárolás is a modell feladata, hiszen a modell adatait kell megfelelően eltárolnunk

Összetett szoftver architektúrák

Példa

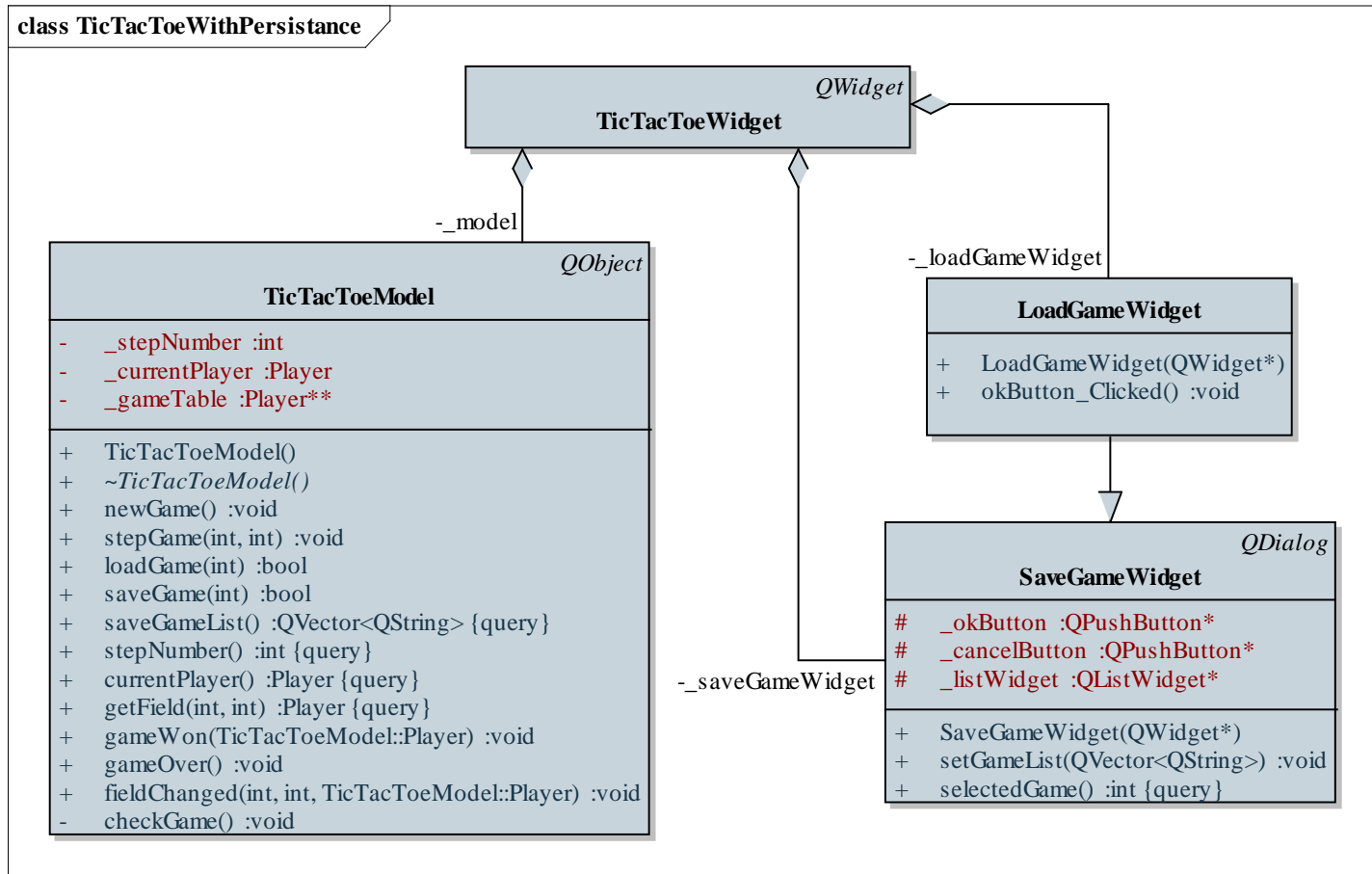
Feladat: Készítsünk egy Tic-Tac-Toe programot, amelyben két játékos küzdhet egymás ellen.

- lehetőséget adunk játékállás elmentésére (**Ctrl+L**) és betöltésére (**Ctrl+S**), ehhez a felhasználó 5 mentési hely közül választhat (egy külön ablakban)
- a mentést egyszerű szöveges fájlban végezzük (**game1.sav**, ..., **game5.sav**), elmentjük a lépésszámot, a soron következő játékost és a tábla állását
- ehhez létrehozunk egy betöltésre és egy mentésre szolgáló ablakot (**SaveGameWidget**, **LoadGameWidget**), a modellt pedig kiegészítjük a műveletekkel (**saveGame**, **loadGame**), valamint a játéklista lekérdezésével (**saveGameList**)

Összetett szoftver architektúrák

Példa

Tervezés (architektúra):

Összetett szoftver architektúrák

Példa

Megvalósítás (tictactoemodel.cpp):

```
bool TicTacToeModel::saveGame(int gameIndex){
    QFile file("game" + QString::number(gameIndex)
               + ".sav");
    if (!file.open(QFile::WriteOnly))
        return false;

    QTextStream stream(&file);
        // soronként egy adatot írunk ki
    stream << _stepNumber << endl;
    stream << (int)_currentPlayer << endl;
    ...
    return true;
}
```

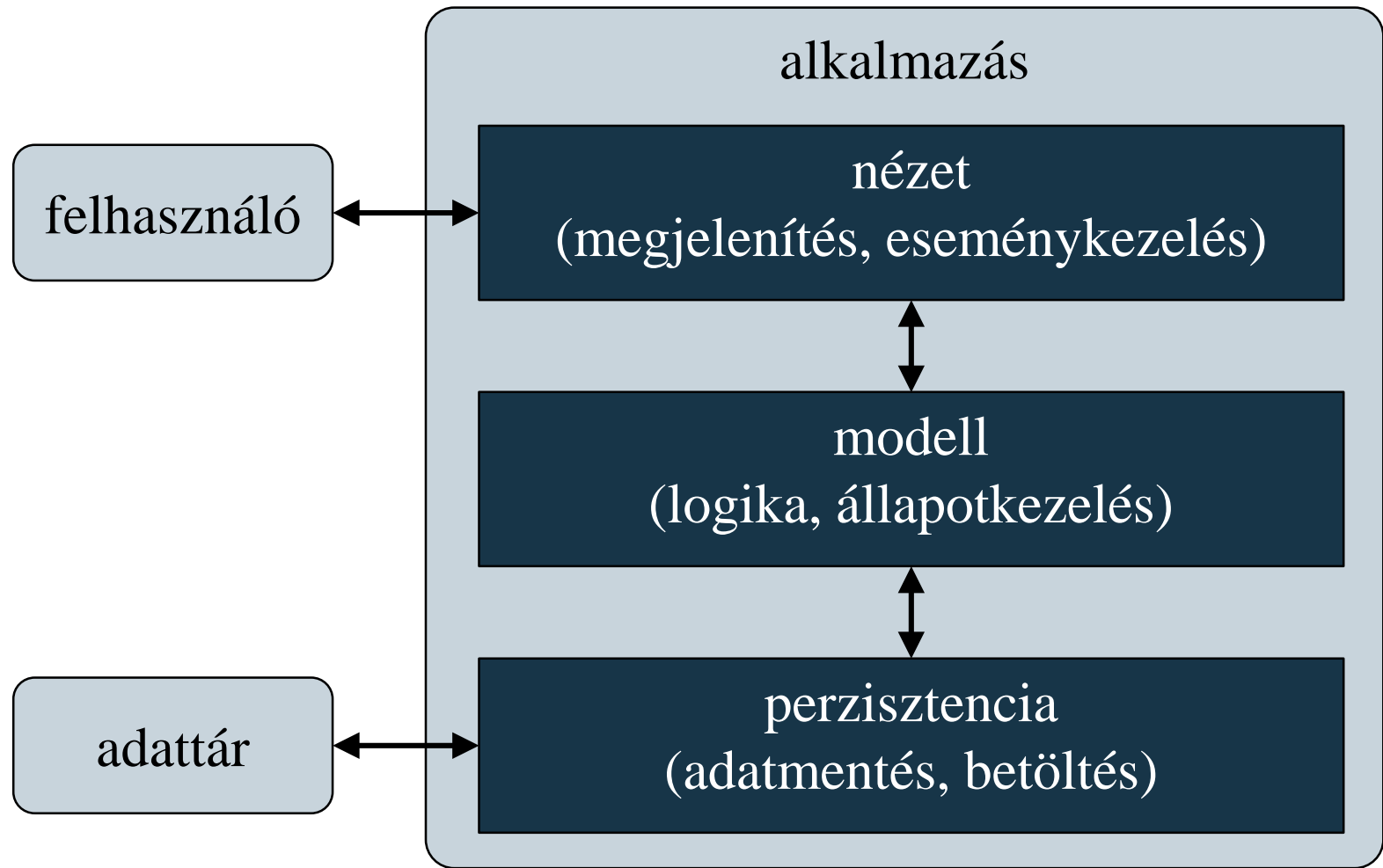

Összetett szoftver architektúrák

A háromrétegű architektúra

- Igazából a perzisztens adatkezelés formája, módja nem függ a modelltől, ezért könnyen leválasztható róla, függetleníthető
 - a leválasztás lehetővé teszi, hogy a két komponenst egymástól függetlenül módosítsuk, vagy cseréljük, és egy komponensnek se kelljen több dologért felelnie (*single responsibility principle*)
- Ez elvezet minket a *háromrétegű* (*three-tier*) architektúrához, amelyben elkülönül:
 - a *nézet* (*presentation/view tier, presentation layer*)
 - a *modell* (*logic/application tier, business logic layer*)
 - a *perzisztencia*, vagy *adatelérés* (*data tier, data access layer, persistence layer*)

Összetett szoftver architektúrák

A háromrétegű architektúra

Összetett szoftver architektúrák

Példa

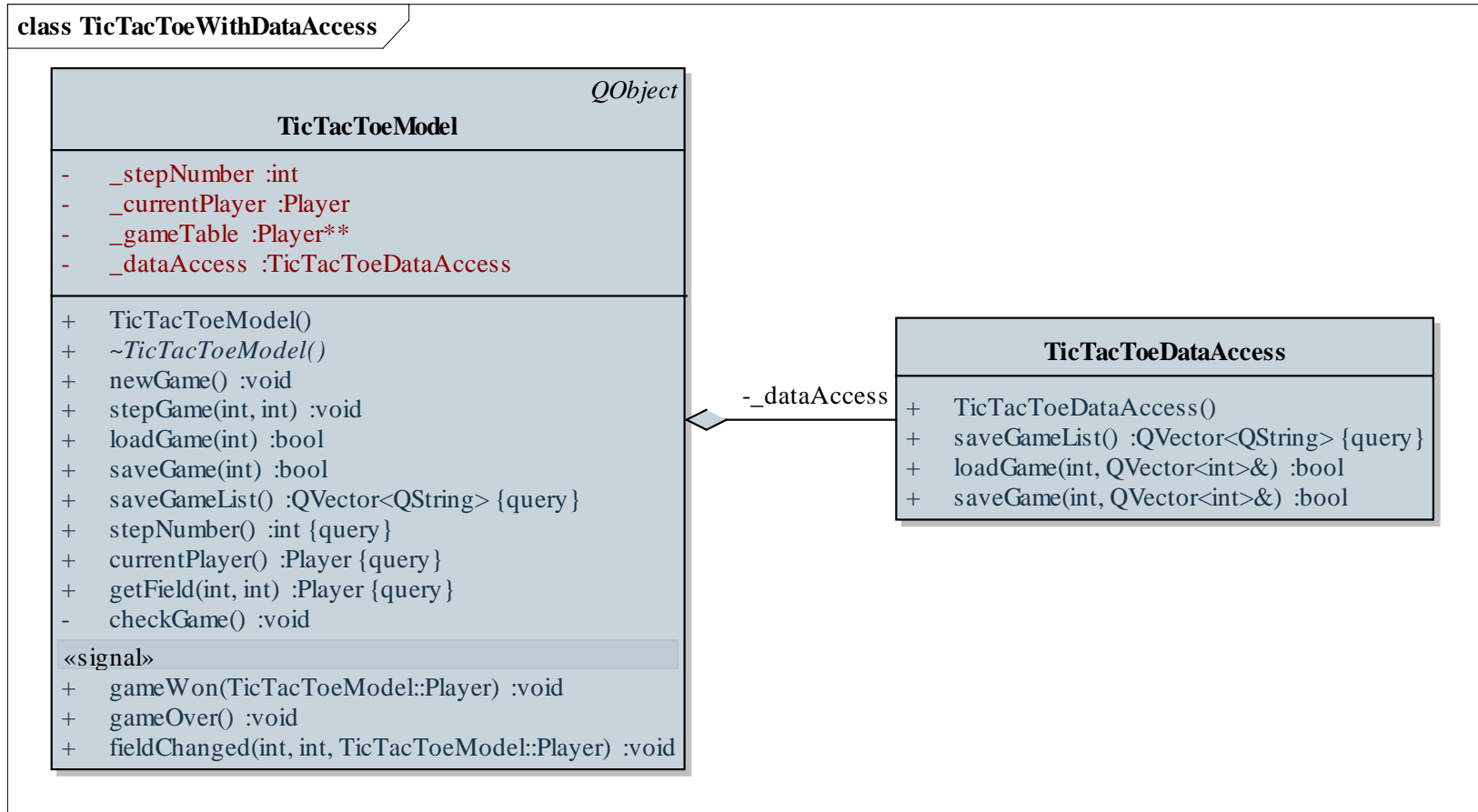
Feladat: Készítsünk egy Tic-Tac-Toe programot háromrétegű architektúrában.

- leválasztjuk az adatelérést a modelltől egy új osztályba (**TicTacToeDataAccess**), amely biztosítja a három adatkezelési műveletet (**saveGame**, **loadGame**, **saveGameList**)
- az adatok modell és adatelérés közötti egyszerű kommunikációja érdekében az adatelérési réteg egészek vektorát fogja kezelni, amely 11 értéket tárol a korábbi sorrendnek megfelelően (lépésszám, játékos, mezők sorfolytonos sorrendben)

Összetett szoftver architektúrák

Példa

Tervezés (architektúra):

Összetett szoftver architektúrák

Példa

Megvalósítás (tictactoemodel.cpp):

```
bool TicTacToeModel::saveGame(int gameIndex)
{
    QVector<int> saveGameData;

    // összerakjuk a megfelelő tartalmat
    saveGameData.push_back(_stepNumber);
    saveGameData.push_back((int)_currentPlayer);
    ...

    return _dataAccess.saveGame(gameIndex,
                                saveGameData);
    // az adatelérés végzi a tevékenységeket
}
```

Összetett szoftver architektúrák

Példa

Feladat: Készítsünk egy Tic-Tac-Toe programot háromrétegű architektúrában.

- módosítsuk úgy az adatkezelést, hogy az adatok tárolása adatbázisban történjen, a **game** adatbázis **games** táblájában
- továbbra is 5 mentési hely lesz, és az adatokat is a korábbiaknak megfelelően mentjük (mivel nincs utolsó módosítás dátuma, ezért a mentés időpontját is a táblázatba írjuk)
- ehhez csupán az adatelérést kell módosítanunk, a program többi része változatlan marad, felhasználjuk a Qt adatbázis modult (`QSqlDatabase`, `QSqlQuery`)

Összetett szoftver architektúrák

Példa

Megvalósítás (tictactoedataaccess.cpp):

```
bool TicTacToeDataAccess::loadGame(int gameIndex,
                                     QVector<int> &saveGameData)
{
    QSqlQuery query;
    query.exec("select stepCount, currentPlayer,
                    tableData from games where id = " +
               QString::number(gameIndex));
    ...
    // betöltjük a mentés egyes elemeit
    saveGameData[0] = query.value(0).toInt();
    saveGameData[1] = query.value(1).toInt();
    ...
}
```

Összetett szoftver architektúrák

Függőségek

- Egy több rétegű architektúrában a rétegek (modulok) felhasználják az alattuk lévő réteg funkcionalitását, azaz a saját funkcionalitásuk függ az alattuk lévő rétegtől
- A *függőségnek* (*dependency*, *coupling*) több formája és szintje lehet
 - általában a cél a minél kisebb függőség elérése (*loose coupling*) a rétegek között, jól definiált felületek (interfészek) mentén
 - több réteg esetén a függőségek láncot alkotnak
 - függőség miatt számos probléma felmerülhet (pl. túl sok függőség, hosszú láncok, ütközések, körkörös függőségek)

Összetett szoftver architektúrák

Függőségek

- Pl.:

```
class MyService {  
    // egy osztály, ami biztosít egy szolgáltatást  
public:  
    void DoSomething() { ... }  
}  
  
class MyClass { // egy osztály, amely felhasználja  
                // a szolgáltatást  
private:  
    MyService _service; // így függőség alakul ki  
public:  
    void Run() { ... _service.DoSomething(); ... }  
}
```

Összetett szoftver architektúrák

Függőségek kezelése

- A függőségeket úgy kell megvalósítanunk, hogy
 - a felhasznált osztály konkrét megvalósításától ne, csak felületétől (*interfészétől*) függjön (*dependency inversion principle*)
 - a megvalósítás a körülmények függvényében könnyen változtatható legyen (*Liskov substitution principle*)
 - pl. az adatkezelést csak akkor végezhetjük adatbázisban, amennyiben az rendelkezésünkre áll
- Ennek megfelelően a függőségeket mindig általános formában (interfész, vagy absztrakt osztály) kell kezelnünk
 - ez érvényes minden modulra az architektúrában

Összetett szoftver architektúrák

Függőségek kezelése

- Pl.:

```
class MyAbstractService {  
    // egy osztály, ami biztosít egy szolgáltatás  
    // felületet  
public:  
    void DoSomething() = 0;  
}
```

```
class MyConcreteService : MyAbstractService {  
    // egy osztály, ami megvalósítja a  
    // szolgáltatást  
public:  
    void DoSomething() { ... }  
}
```

Összetett szoftver architektúrák

Függőségek kezelése

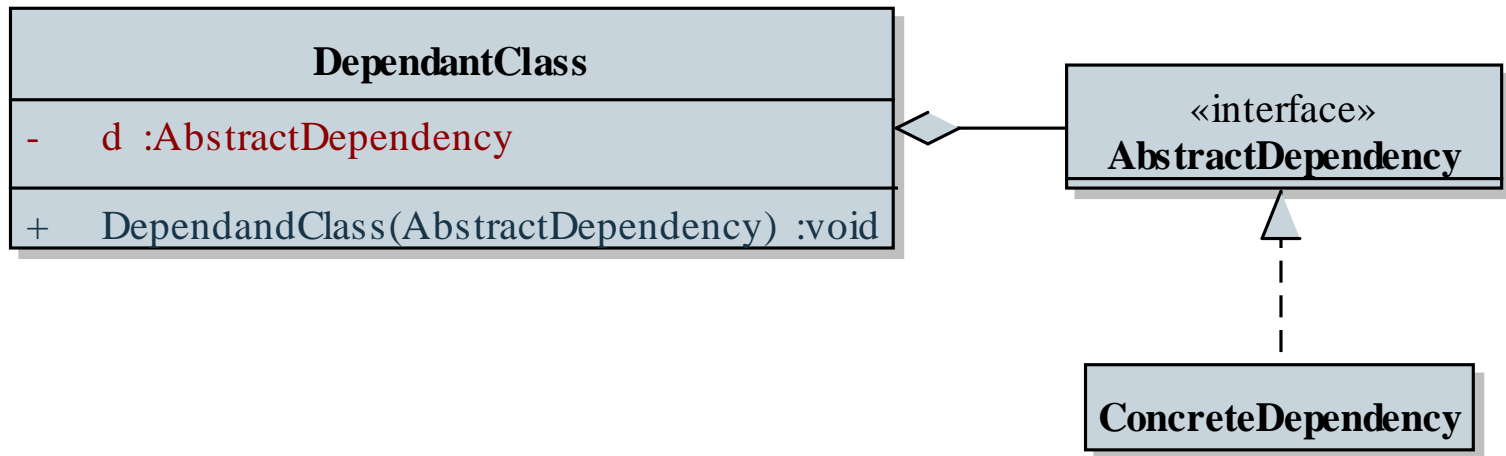
```
class MyClass {
private:
    MyAbstractService *_service;
    // a függőség csak a felületre vonatkozik
public:
    MyClass(MyAbstractService *s) { _service = s; }
    // valahol megadjuk, mi lesz a felhasznált
    // szolgáltatás
    void Run() { ... _service->DoSomething(); ... }
    // a megvalósítás fog végrehajtódni
}

MyClass mc(new MyConcreteService());
// átadjuk a konkrét megvalósítást
```

Összetett szoftver architektúrák

Függőségek kezelése

- A modulok tehát a függőségeknek csak az absztrakcióját látják, a konkrét megvalósítást külön adjuk át nekik, ezt nevezzük *függőség befecskendezésnek* (*dependency injection*)
 - a befecskendezés helye/módszere függvényében lehetnek különböző típusai (pl. konstruktor, metódus, interfész)

Összetett szoftver architektúrák

Példa

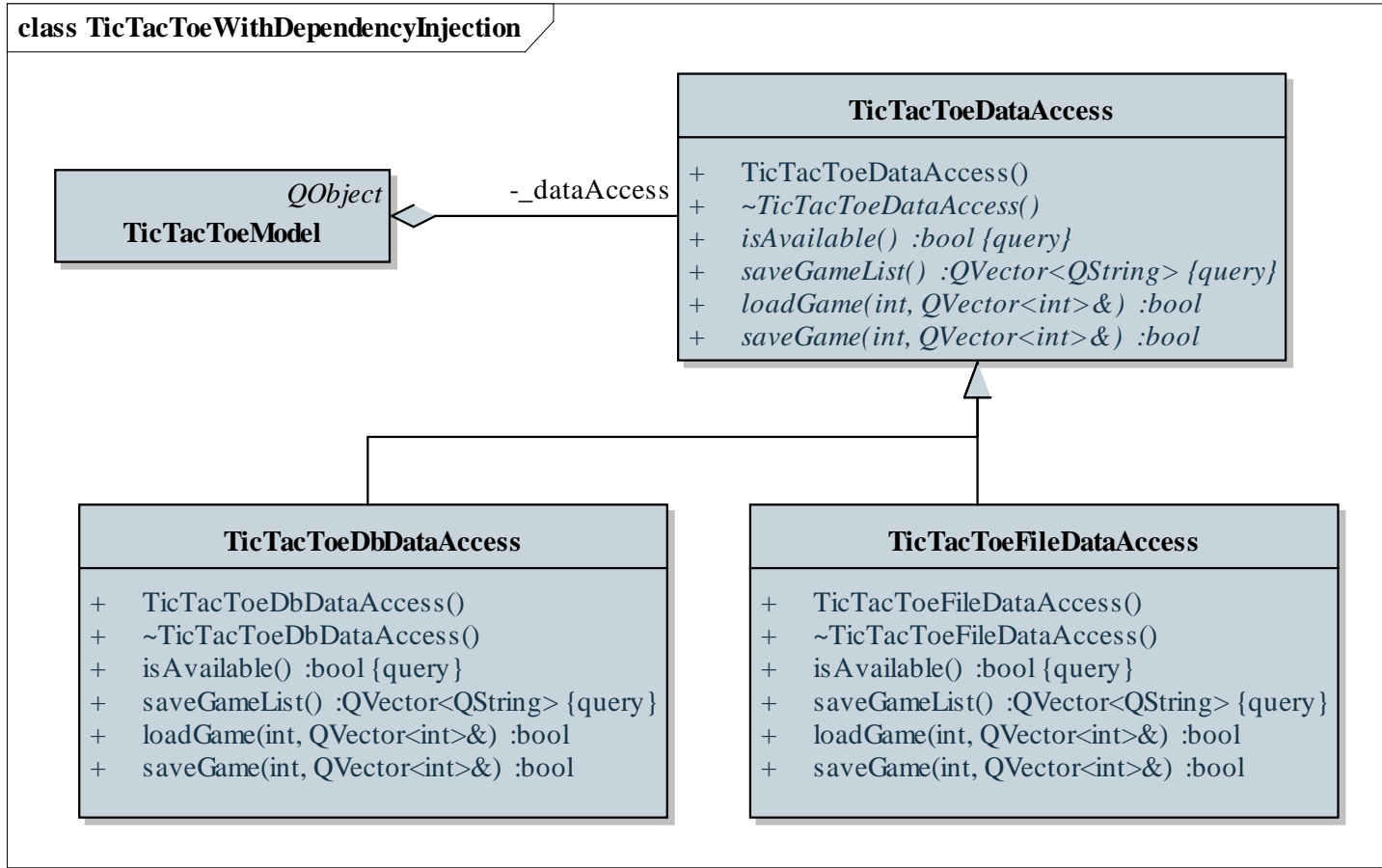
Feladat: Készítsünk egy Tic-Tac-Toe programot háromrétegű architektúrában.

- a program alapértelmezetten az adatbázist használja mentésre, de amennyiben az nem elérhető, használjon fájl alapú adatkezelést
- az adatelérés befecskendezzük a modellbe, és a nézet fogja megállapítani, milyen adatelérést adunk át
- az adatelérés osztályunk absztrakt lesz, és származtatjuk belőle a fájl (**TicTacToeFileDataAccess**) és adatbázis (**TicTacToeDbDataAccess**) alapú elérést
- az osztály kiegészül a rendelkezésre állás lekérdezésével (**isAvailable**)

Összetett szoftver architektúrák

Példa

Tervezés (architektúra):

Összetett szoftver architektúrák

Példa

Megvalósítás (tictactoewidget.cpp):

```
TicTacToeWidget::TicTacToeWidget(QWidget *parent)
    : QWidget(parent) {
    ...
    // az adatkezelést itt döntjük el
    _dataAccess = new TicTacToeDbDataAccess();
    // alapértelmezetten adatbázist használunk
    if (!_dataAccess->isAvailable()){
        // de ha az nem elérhető
        _dataAccess = new TicTacToeFileDataAccess();
        // átváltunk fájlra
    }
    ...
}
```

Összetett szoftver architektúrák

Többrétegű alkalmazások megvalósítása

- A függőség befecskendezés a fejlesztés során is nagyobb szabadságot ad, mivel elég a felhasznált osztály interfészét megadni az a függő osztály fejlesztéséhez
 - tehát a függő osztály implementációját nem zavarja a konkrét megvalósítás hiánya
 - azonban tesztelés csak akkor hajtható végre, ha a konkrét megvalósítás adott, ez lassíthatja a fejlesztést
 - továbbá egységtesztek esetén problémát jelenthet, ha a felhasznált osztály megvalósítása hibás, mivel így az a függő osztály is hibás viselkedést produkál (noha a hiba másik osztályban található)

Összetett szoftver architektúrák

Mock objektumok

- Megoldást jelent, ha nem támaszkodunk a felhasznált osztály megvalósítására, hanem biztosítunk egy olyan megvalósítást, amely *szimulálja annak működését*
 - implementálja a felületet, így felhasználható a függő osztályban
 - egyszerű viselkedést biztosít, amelynek célja, hogy a függő osztály tesztelésére lehetőséget adjon
 - garantáltan hibamentes, így az egységteszt során valóban csak a tényleges hibákra derül fény
- A szimulációt megvalósító objektumokat nevezzük *mock objektumoknak*

Összetett szoftver architektúrák

Mock objektumok

- Pl.:

```
class MyServiceMock {  
    // mock-olást megvalósító osztály  
public:  
    void DoSomething() {  
        qDebug() << "Running service.";  
    } // amely egy egyszerű implementációt biztosít  
}
```

```
MyClass mc(new MyServiceMock());  
    // ezt felhasználjuk, így már tesztelhetjük az  
    // osztályunkat
```

Összetett szoftver architektúrák

Példa

Feladat: Teszteljük le a Tic-Tac-Toe játék háromrétegű megvalósításának modelljét.

- a modell függ az adateléréstől, de azt nem akarjuk tesztelni, ezért viselkedését kiváltjuk egy mock objektummal
- létrehozunk egy tesztprojektet, amelyben bemásoljuk a **TicTacToeModel**, valamint **TicTacToeDataAccess** osztályokat
- létrehozunk egy mock objektumot az adatelérésre (**TicTacToeDataAccessMock**), amely egyszerű funkciókat biztosít, és a konzolra (**QDebug**) üzen, ennek egy példányát felhasználjuk a tesztben

Összetett szoftver architektúrák

Példa

Megvalósítás (tictactoeataccessmock.h):

```
class TicTacToeDataAccessMock :
    public TicTacToeDataAccess
    // mock objektum, csak teszteléshez
{
    ...
    bool saveGame(...) { // játék mentése
        qDebug() << "game saved to slot ("
            << gameIndex << ") with values: ";
        for (int i = 0; i < 11; i++)
            qDebug() << saveGameData[i] << " ";
        ...
    }
}
```